

Študenti v šoli zgodovine: Ljubljana, 1968–1971¹

Bogomir Mihevc

Uvod

Pred dobrim desetletjem sem v doktorski disertaciji analiziral okrog 30 dokumentiranih primerov tovrstnih študentskih dejavnosti v različnih obdobjih, deželah in ustanovah. Poiskal, povzel in analiziral sem članke, publikacije in tudi izvirne arhivske dokumente z opisi študija, nastajanja, delovanja in krize ustanov, mnenj, stališč in zahtev študentov ter njihovih bolj ali manj organiziranih akcij. Od nastajanja prvih univerz v Evropi, oblikovanja novoveškega modela univerze do njegove krize v drugi polovici 20. stoletja. Zaradi dostopnosti virov in tudi zaradi lastne vpletenosti sem se bolj posvetil slovenskim študentom, zlasti tistim, ki so delovali na ljubljanski univerzi v letih od 1919 do 1990. Bolj kot njihove politične usmeritve so me zanimale njihove predstave, kritične pripombe in zahteve o dostopnosti študija, o potrebnih pogojih zanj, o študijskih programih, o pedagoških metodah, o učiteljih in drugem osebju, o socialno-ekonomskem položaju študentov in o obštudijski dejavnosti.

Moj namen je bil analizirati študentske izjave o univerzah in študiju ter ugotoviti njihovo vlogo pri ocenjevanju stanja in predlogov za reševanje težav. Poleg položaja študentov v študijskem procesu in upravljanju ustanov me je zanimal medsebojni odnos študentov, profesorjev in vodstva univerz ter

1 Besedilo je bilo objavljeno v *Zgodovini v šoli*, letnik XVII, št. 3–4, 2008 v prilogi *40-letnica študentskih gibanj na Slovenskem*.

*Samo Gabrijelčič (s flauto) in Bogomir Mihevc na Aškerčevi.
Foto: Tone Stojko, hrani: Muzej novejšje zgodovine Slovenije.*

oblasti, manj pa odnos in stališča drugih dejavnikov, kot so starši, zaposlovalci (npr. industrija) in politične stranke. Nisem se mogel izogniti kratkim opisom pomembnejših dogodkov v zvezi s študenti ter nekaterim izjavam sodobnikov in naknadnim interpretacijam analitikov teh dogajanj.

V tem članku predstavljam bolj ali manj znane dejavnosti, stališča in zahteve ljubljanskih študentov v letu 1968, znanem po študentskih protestih po vsem svetu, in v letu 1971, ko je naše študentsko gibanje prešlo od vrhunca v pohod skozi institucije. Dejavnosti in izjave ljubljanskih študentov za to obdobje so dobro dokumentirane v nekaj zbornikih in drugih objavah. Pozornost sem usmeril predvsem na dokumente, ki so nastali v študentskih skupinah, ki so bile v jedru dogajanj in so jih pozneje večkrat objavljali in citirali, govorijo pa o študentskih pogledih na univerzo in študij. To, da je bil avtor udeleženec dogajanja in tudi soavtor nekaterih dokumentov, njihove predstavitve ne olajšuje. Rezultati takega »opazovanja s participacijo« naj bodo podvrženi kritičnemu vrednotenju, ki naj upošteva težave z meglico izkušenj iz poznejših let, diskurzom sedanjosti in zarjo prihodnosti ...

Leto 1968 v Ljubljani

Večina udeležencev Ljubljanskega »oseminšestdesetega« se najbrž strinja, da sta zaostren socialni položaj študentov in splošno politično stanje pripeljala v ozračju po »pariškem študentskem maju« in beograjskem »šestdesetosmaškem juniju« do junijskih »dogodkov«, to je do vrste sestankov in študentskega zborovanja v Ljubljanskem študentskem naselju 6. junija 1968. Viri kažejo, da so bila tudi v Ljubljani, podobno kot v Parizu in Beogradu, v poznejših prikazih in refleksijah odrinjena predhodna študentska opozorila na probleme študija, od (materialnih) razmer za študij do pedagoških metod in neustrezne skrbi družbenih in univerzitetnih dejavnikov za njihovo reševanje. Začnimo zato z odzivom študenta M. Mlakarja na predloge republiških organov za racionalizacijo študija, objavljenim sredi aprila 1968:

Problemi, ki zadevajo študirajočo mladino, so: neurejeno materialno vprašanje, metode selekcije, izpitov, predavanj in nenazadnje potrebnost in perspektivnost študija, ki so si ga mladi ljudje izbrali. /.../ Vsi problemi, s katerimi se srečuje visoko šolstvo, so /.../ posledica izredno naglega razvoja visokega šolstva po letu 1945 zaradi nagle industrializacije. Ta razvoj je šel pred možnostmi družbe in gospodarstva ter kadrovskimi in materialnimi možnostmi univerze. Posledica /.../ je neefikasnost študija, ki se odraža v osipu študentov /.../ in podaljšanju časa za doseg diplom /.../ Izobraževanje, ki naj bo dostopno vsem, to v resnici ni in je omejeno le na majhen odstotek mladine, ki izhaja večinoma iz kroga ljudi, ki lahko zagotovijo svojim otrokom visokošolsko izobrazbo.²

Nepodpisan (verjetno isti) avtor v istem času³ piše glede izboljšanja študija takole:

Notranja racionalizacija študija naj bi pomenila intenzivnost in boljšo kvaliteto študija /.../ dvig kvalitete pedagoško-znanstvenega osebja /.../ z izboljšanjem študijskih programov, z zaostrenimi pogoji za postdiplomski študij, z večjo povezavo med pedagoškim in znanstvenim

2 Mlakar. O racionalizaciji in intenzifikaciji visokošolskega študija. *Tribuna*, XVI, št. 18, 15. 4. 1968.

3 *Bilten UO ZŠJ*, 1968 (izredna številka, verjetno izdana za skupščino ZŠJ 24. 4. 1968. AMSU, fascikel IV-114.

delom, z zaostrenim študijskim režimom. /.../ vztrajati pri zahtevi po izključevanju arhaizmov in nepotrebnih specialnih predmetov iz študijskih programov /.../, omejitev tedenskih ur /.../, paziti, da se ne bodo omejevale obvezne vaje na račun predavanj. Branje skript in standardnih učbenikov ni nikakršna umetnost, /.../ poskrbeti, da bo naš študij postal zares akademski, kar sedaj marsikdaj ni, temveč je mnogokrat visokošolski zavod tovarna s tekočim trakom za 'izdelovanje diplomantov'. /.../ Predavajo nam naj profesorji, ki so za tako delo strokovno in pedagoško sposobni. /.../ individualno spremljanje študentovega dela s kolokviji, vajami in preizkusi znanja /.../ spremeniti koncept predmeta Družbena ureditev SFRJ /.../znanje enega tujega jezika. /.../ Na vsaki fakulteti, v vsakem letniku bo treba prediskutirati študijski program in predložiti konkretne spremembe.

Verjetno ista roka je pisala stališča komisije za izboljšanje obstoječega študijskega sistema UO ZSJ, objavljena tik pred junijskimi dogodki:

Pedagoška usposobljenost visokošolskih učiteljev je minimalna, zato bi bilo potrebno pri reelekciji upoštevati poleg znanstvenega dela tudi pedagoške sposobnosti kandidatov za visokošolske učitelje /.../ uvedbo tečajev iz pedagogike za vse mlajše predavatelje. /.../ Druga pot ocenjevanja bi šla preko študentov, saj so ti neposredno in edini prizadeti, če njihovi predavatelji niso dobri pedagogi, pa čeprav so odlični znanstveniki. Ocene študentov naj bi bile opisne in bi se ob večletni sistematski obdelavi postavila splošna ocena predavatelja. Taka ocena bi bila do določene mere subjektivnega značaja, pač odvisna od odnosa med predavateljem in njegovimi slušatelji. /.../ treba je preučiti metode, ki so se uveljavile v svetu kot najboljše, jih prilagoditi našim razmeram.⁴

Ta stališča, ki najbrž niso bila osamljena, so se le delno izrazila v poznejših študentskih dokumentih in dejavnostih. Dokazujejo kontinuiteto med kritičnimi razmišljanji in pobudami angažiranega dela generacij naših študentov iz poznih

4 *Bilten UO ZŠJ*, št. 2, junij 1968. AMSU, fascikel IV-144.

petdesetih, zgodnjih šestdesetih let in generacije, ki je sledila »šestdesetosmašem«, ter tudi »molčočih generacij« v osemdesetih letih. Morda je podobnost tudi v načinu »potlačitve« in marginalizacije takih (študentskih) stališč in predlogov, tudi znotraj univerze. Dogodki in diskurzi, ki so pritegnili pozornost oblasti in javnosti, so tekli drugače kot tisti, ki so v tesnejši povezavi s študijem.

Neposreden povod za napetost konec pomladi 1968 v ljubljanskih študentskih domovih je bil sklep o delni izpraznitvi študentskih domov zaradi turistov in o povečanju stanarine, ker financer (»Izobraževalna skupnost«) ni imel sredstev za redno nakazilo denarja študentskim domovom. Pojavili so se plakati (in izginili), prišla je vest o spopadih študentov in policije v Beogradu. Napovedan je bil javni nastop (demonstracije, zborovanje) študentov v Ljubljani. Stanovalci študentskega doma na Gerbičevi so 4. 6. 1968 po osemurnem razpravljanju napisali »prvi pismeni dokument študentskega gibanja v Ljubljani leta 1968.« (Študentsko gibanje 1968–72, 1982), na podlagi katerega so se oblikovala poznejša stališča iz teh nemirnih dni. Kot glavne zahteve so zapisali:

ŠTUDIRAJO NAJ TUDI OTROCI REVNIH, IN NE LE BOGATIH DRUŽIN

NEZNOSEN POLOŽAJ PROSVETE OGROŽA SLOVENSKI RAZVOJ

SVOJE ZNANJE ŽELIMO UPORABITI DOMA

UNIVERZITETNA DIPLOMA NAJ BO IZKAZ NAJSPOSOBNEJŠIH

*SPOSOBNI SMO PREVZETI ODGOVORNOST V VSEH
SAMOUPRAVNIH ORGANIH UNIVERZE*

*STATUS ŠTUDENTA NAJ ZAGOTAVLJA TUDI POPOLNO
ZDRAVSTVENO ZAVAROVANJE*

*ŠTUDENSKI DOMOVI, INTEGRIRANI V UNIVERZO, SO
BISTVENI POGOJ USPEŠNEGA ŠTUDIJA*

*DANAŠNJA SLOVENSKA VLADA NAM DAJE POROŠTVO ZA
USPEŠNO REŠEVANJE NAŠIH PROBLEMOV*

*OD UPRAVE IN NAŠIH PREDSTAVNIKOV V SVETU NASELJA
ZAHTEVAMO DOSLEDNO ODGOVORNOST*

OBSOJAMO ODIRANJE ŠTUDENTOV PODNAJEMNIKOV

Organizacijski odbor zborovanja je pripravil 5. 6. 1968 »Študentski program reševanja osnovnih vprašanj slovenske univerze« z naslednjimi stališči in zahtevami:⁵

1. Nedemokratična je šola, katere izključni kriterij ni znanje, ampak socialni ali regionalni privilegij. Takšna postaja ljubljanska univerza in to bo imelo negativne družbene posledice. Potrebno je sistemsko ukrepanje, s štipendijami, kreditiranjem, subvencioniranjem in gradnjo dijaških in študentskih domov ter izenačevanjem materialnega položaja šol in vseh mladih v Sloveniji.
2. Šolanje je družbeno produktivna investicija.
3. Izvršni svet rešuje vprašanja materialnega položaja študentov in dijakov. Družbene podpore je treba dati potrebnim, ne vsem študentom, saj je otrok delavskih, kmečkih in revnih družin na univerzi malo, izdatneje pomagati revnim, a sposobnim dijakom, ker ti univerze ne bodo dosegli.
4. Zaradi neizdelanega koncepta študija in prilagajanja podpopprečju lahko diplomira vsakdo, ki ima materialne možnosti in potrpljenje. Neštete reforme študija so potekale ob enih in istih nosilcih, ki često starih predavanj niso niti jezikovno prilagodili. Številni učitelji, ki so mnogo žrtvovali za modernizacijo, pa so bili čestokrat odbiti tudi z naše strani. Vztrajanje pri visoki kvaliteti študija bi zahtevalo večje prizadevanje študentov. Odpravi naj se t. i. »priznana izobrazba«.
5. Za večji vpliv je treba izkoristiti možnosti sodelovanja v samoupravnih organih.
6. Odgovornost na vseh nivojih.
7. Zaposlovanje mladih strokovnjakov je pogoj za uspeh gospodarske in družbene reforme.
8. Neupravičeno bogatenje posameznikov omejiti z davki.

Pripravljen je bil tudi program za reševanje konkretnih problemov študentskih domov. Zgostili so se sestanki, tako v organih ZK na univerzi (sekretar je bil S. Dolanc) kot drugje, z udeležbo študentskih predstavnikov in brez njih. V Ljubljani so bile 6. 6. 1968 angažirane do takrat (in še vsaj dve desetletji) najmočnejše policijske sile – 552 miličnikov (glej: Čelik P. Policija, demonstracije, oblast. Enotnost, Ljubljana, 1984).

5 Povzemamo po: *Študentsko gibanje 1968–72* (1982). Skupina avtorjev. Krt, RK ZSMS, UK ZSMS, Ljubljana. str. 20–21.

6. junija 1968 je bilo v veliki jedilnici študentskega naselja zborovanje. Študentski govorniki⁶ so se kritično lotevali širših gospodarskih, socialnih in političnih vprašanj, se zavzeli tudi za spremembe znotraj univerze (Pintar), njenega materialnega položaja (Baškovič), ki naj daje narodu dobre strokovnjake (Gaštin), bili za gibanje, in ne za študentske forume (Poljšak), kritizirali novinarje (Kaukler), se zavzemali za ustrežnejšo gospodarsko politiko federacije in sodelovanje študentov ekonomije pri dolgoročnem načrtovanju Slovenije (Zavec), za ureditev pripravništva diplomantov (Klemenčič), proti ameriški plaži (filmi, nadaljevanke na TV?, op. B. M.) in za pritisk na nesposobne predavatelje (Goršič) ipd. Na zborovanju sta nastopila tudi podpredsednik vlade in predstavnik univerze. Predstavnik vlade F. Hočevar je obljubil ureditev nesoglasij z upravo naselja in povečano število štipendij. Prorektor univerze M. Gruden⁷ je podprl študente in dodal, da se je razblinila bajka, da »študentje, recimo, ne upajo govoriti« in da so »nekako politično mrtvi, apatični, da se ne udeležujejo sodelovanja pri delu za univerzo«. Študenti so z aplavzi in vzkliki podpirali izjave govornikov in le redko se z njimi niso strinjali.⁸

Po zborovanju so se sešli študentski aktivisti in tisti, ki so se prijavili za dele v skupinah. Dogovorili so se za odbore za pripravo reorganizacije študentske organizacije, za zagotovitev enakopravnih možnosti revnih študentov za študij in za sestavo predlogov kakovostnejšega študija. Vsi trije dokumenti so bili skupaj z odlomki govorov objavljeni v Tribuni 17. 6. 1968.

Ljubljanski študenti so takrat dobro poznali probleme svojega socialno-ekonomskega položaja. Čeprav je bila študentska organizacija kar uspešna v opozarjanju na ta vprašanja in so takratni vodilni v političnih organizacijah in organih oblasti kazali precej skrbi za njihovo sprotno reševanje, pa so se – takrat in pozneje – osnovni problemi (štipendije, domovi, prehrana) zaostri vsakih

6 Zapis odlomkov z zborovanja 6. 6. 1968 je objavila TRIBUNA, 17. 6. 1968, št. 2. Glej tudi Študentsko gibanje 1968–72 (1982, str. 22–28), kjer so objavljena, po Tribuni, poleg odlomkov z zborovanja tudi tri besedila govornikov na zborovanju: J. Zavec, študent ekonomske fakultete v Lj., J. Klemenčič in Niko Goršič, absolvent AGRFTV. V: JUN – LIPANJ 1968. Dokumenti. Praxis (predgovor Popov, N., brez navedbe letnice, natis verjetno 1970) (b.l., str. 254–262) 50 prevodi istih odlomkov in besedil.

7 V zborniku Študentsko gibanje 1968–1972 (1982, str. 27) z odlomki z zborovanja 6. 6. 1968 se načno navaja »rektor«. Rektor je bil takrat R. Modic.

8 Tako ugotovitev so nam omogočili: neimenovani novinar RTV Ljubljana, ki je zborovanje snemal, redakcija »Tribune« z »zvestim beleženjem zvočnih efektov množice«, kot pravi uredništvo zbornika Študentsko gibanje 1968–72 (1982, str. 22) in spomin avtorja, udeleženca zborovanja (B. M.).

nekaj let. Študentsko zdravstveno varstvo je bilo v omenjenem obdobju dobro organizirano, deloval je sklad za zdravstveno varstvo študentov in kljub težavam z zdravstveno službo pritožb študentov ni bilo. Domnevamo, da je tudi razpršena lokacija študentskih domov in (drugih) univerzitetnih stavb povzročala selitve žarišča študentskih dejavnosti iz študentskega naselja na fakultete in spet nazaj. V nasprotju z obravnavanim predvojnim dogajanjem nismo zasledili v petdesetih in šestdesetih letih nobene večje študentske množične akcije v stavbi univerze (takrat je bila v njej Pravna fakulteta) ali pred njo. (Izjema je manjši poskus demonstracij pred univerzo leta 1971.) Množične akcije študentov (tudi spontane) so se leta 1968 dogajale v študentskem naselju, v prihodnjih letih pa pred stavbami fakultet (npr. na Aškerčevi cesti) ali po mestnih ulicah.

Tako svojevrstno »glasovanje z nogami« morda dokazuje pomanjkljivo identifikacijo študentov z (ljubljsko) univerzo kot institucijo, odmiranje pojma univerze v glavah mnogih študentov in nadomeščanje s pojmom fakultete. Vsaj simbolično navezanost vodilnih v študentski organizaciji na »univerzo« in povezavo z vodstvom univerze po drugi strani kaže to, da so bile (po zapiskih B. M.) letne skupščine Skupnosti študentov LVZ (ljubljskih visokošolskih zavodov, *sic!*) v obdobju 1970–1972 v zbornični dvorani Univerze.

Pred novim študijskim letom 1968/69 je nastal študentski projekt reformirane univerze. Povzemamo (v narekovajih navajamo) dokument,⁹ ki ga je kot predlog razširjene komisije ljubljanskega UO ZSJ podpisal M. Mlakar:

Naloga kakovostne »univerze oz. visokega šolstva nasploh« je v ustvarjanju duhovne in intelektualne elite s »funkcijo razširjene reprodukcije nacionalne inteligence«, v izobraževanju »kadrov, ki bode skrbeli za dvig kulturnega in gospodarskega razvoja« in »uveljavljali splošni moralni razvoj našega sveta«. Univerza mora biti povezana s prakso in napredkom. Industrializacija je ob premajhnih sredstvih, lokalnih in subjektivnih težnjah in neizdelanih kadrovskega planih vodila v ekspanzijo in preozko specializacijo diplomantov, kar je ogrozilo kakovost jugoslovanskih univerz. Junjski dogodki (1968) so znova načeli bistvena vprašanja socialno-regionalne strukture študentov, ravni študija, gmotnega položaja celotnega šolstva in samouprave na univerzi. UO ZSJ je za sodobne metode in sodobno zasnovo univerze, z naslednjimi bistvenimi načini reševanja problemov:

⁹ Po: *Študentsko gibanje 1968–72*. (Izv. besedilo v narekovajih).

1. Zaradi neenake predizobrazbe naj se reformirajo srednje šole, ki naj (s psihologi in testi) usmerjajo v študij. Da bi študirali sposobni, je treba izvesti v perspektivi izbor pred vpisom na univerzo, na znanstveni podlagi, s testiranjem novincev. Do takrat pa naj bo vpis prost in selekcijski osnovni predmeti v 1. letniku.
2. Neustrezna je tedenska obremenitev, razpored predavanj in vaj, veliko profesorjev pa ne spoštuje določenih terminov. Obveznosti naj se določijo v skladu z zakonom, zagotovi naj se čim manj prekinitev in strnjenost predavanj in vaj, ki naj se začnejo točno. Programi 1. letnika naj dajejo v fundamentalnih predmetih le zares potrebno snov, izpade naj strokovni balast.
3. Način študija navaja na kampanjsko delo, enciklopedično osvajanje znanja in lov na ocene, ki so pogoj za štipendijo. Za kritično dejavnost študentov, ob usmerjajoči vlogi predavatelja je potrebno: uvajanje skupinskega in individualnega dela, nabava in uporaba novih študijskih pripomočkov, kontinuirano preverjanje znanja s testi in podobnimi metodami ter sredstva za več asistentov in demonstratorjev.
4. Univerzitetni profesorji naj delajo odgovorno in naj ne berejo skript. Naziv naj dobijo na podlagi znanstvenih del in pedagoških sposobnosti, predtem naj delajo v praksi. Osnovna študijska literatura naj bo v slovenščini. Pred predavanjem naj profesorji razdelijo okvirni program, nato pa o snovi diskutirajo s študenti. Študente naj se uvaja v znanstvenoraziskovalno delo, na primer z enosemestrskim seminarjem, seminarska in diplomska dela naj obravnavajo teme iz raziskovalnega programa fakultete ali potreb industrije. Izboljša naj se obvezna praksa študentov.
5. Neracionalni programi in študijski režim vodijo v podaljševanje študija, zato naj bi uredili izpitne roke, odpravili pogojne oktobrske vpise, izpitne pogoje skrčili na najnujnejše za napredovanje, odpravili arhaizme in dvojnosti v programih, predpisali obvezno literaturo in uvedli obvezen tuj jezik. Treba bi bilo uvesti nadzor pedagoškega dela tudi z anonimnimi študentskimi anketami, ki naj se upoštevajo pri reelekciji. Zdajšnje in prihodnje pedagoške kadre je treba obvezno seznaniti s pedagogiko in metodiko pouka ter s psihologijo, s seminarji in izpiti, saj »njihove kvalifikacije na tem področju močno šepajo«.

6. Za vzgojo študentov v »zavedne državljane SFRJ«, naj bi študente praktično vključili v samoupravne organe visokošolskih institucij in izboljšali predmet »družbena ureditev SFRJ«, kjer bi razpravljali o problematiki strok, za predavatelje pa naj poskrbi skupina pri univerzi ali nova katedra na VŠPVN.
7. Študij mora dati osnovo in navajati študente na samostojno graditev in kritičnost, iz predmetov naj se odstrani balast, izogibati se je treba podaljšanju študija na 9. oz. 10. semestrov. Takoj je treba začeti modernizacijo pouka, zato študenti pozivajo vso univerzitetno in slovensko javnost za dvig kakovosti študija in na razpravo o predloženi zasnovi.

Ista študentska komisija je novembra 1968 menila, da je treba »oceniti kvaliteto in vsebino predavanj predvojaške vzgoje« in dala 16 konkretnih predlogov (»izdelati ustrežnejši program in nastaviti sposoben in kvaliteten kader«), med drugim uvedbo obvezne telesne vzgoje, raznih veščin in obštudijskih dejavnosti. (Vir: Predlogi za povečanje sposobnosti študentov za obrambo pred sovražnikom in elementarnimi nesrečami. Gradivo za skupščino ZŠJ (SŠ LVZ) 21. 11. 1968. AMSU, fascikel IIV-114.)

V objavljenih in dostopnih študentskih gradivih iz druge polovice leta 1968 ni zaslediti odmevov na predloženi študentski projekt. Navedene naloge so prepustili svojim naslednikom v študentski organizaciji, nekdanjim aktivistom, ki so se zaposlili v upravi in organih univerze, organizacijam ZK ter državnim organom. Nova generacija študentskih aktivistov se je takrat ukvarjala z reorganizacijo svoje organizacije.

Novembra 1968 se je oblikovala Skupnost študentov LVZ. Za štipendije in socialno sestavo se je zavzela republiška (Kavčičeva) vlada in tudi univerzitetni komite ZK CK ZKJ je sprejel smernice o pripravištvu in zaposlovanju, slovenska skupščina pa je spremenila nekatere pomanjkljivosti v univerzitetnih predpisih. O umiritvi odnosov med študenti in univerzo ter političnimi dejavniki, zveznimi in republiškimi priča tudi to, da ob proslavi petdesetletnice ljubljanske univerze (leta 1969), ko sta častni doktorat prejela tudi Josip Broz in Stane Kavčič, ni bilo nobenih posebnih študentskih akcij.

Ljubljana 1971

V letu 1971 je vodstvo 10 SŠ LVZ (predsednik L. Šetinc) spodbudilo dejavnost študentov na fakultetah in akcije za urejanje socialno-ekonomskega položaja,

štipendij, zdravstvenega varstva, delovnega statusa študentov, študentskega servisa, kulturne dejavnosti študentov itd. Funkcionarji IO SS so sodelovali v organih zveze jugoslovanskih študentov in v Skupščini SR Slovenije. Razpravljali so o ustavnih spremembah, nacionalizmu, o 25 poslancih, Brežnjevu, Hrvaški itd. Odmevna je bila tribuna o javnem informiranju, na kateri pa se niso dotaknili vprašanj univerze.

Hkrati je tekla tudi razprava »o težah o idejno političnih vprašanjih vzgoje in izobraževanja«, ki jo je na univerzi vodil UK ZKS in v kateri so na Pedagoški akademiji, FSPN in FNT sodelovali tudi študenti. Na FF so profesorji omenjali odsotnost analiz in neupoštevane pedagoškega oddelka in instituta, podobno kot leta prej (in pozneje) ob reformi srednje šole. Že omenjena skupina študentov pedagogike in psihologije je podobno očitala, da je bila pedagoška znanost zreducirana na tehnologijo, na izvajanje nalog, ni pa sodelovala pri nastajanju tez. Ker teze neustrezno obravnavajo univerzo »le kot tovarno kadrov, ne pa kot žarišče družbeno angažirane znanosti«, so predlagali, da CK ZKS v sodelovanju z univerzo pripravi teze o reformi višjega in visokega šolstva, pozvali sestavljalce na odgovornost in izrazili pripravljenost za sodelovanje.

Pestro in včasih izzivalno je bilo tudi pisanje študentske Tribune, ki je objavljala precej prispevkov o problemih univerze. Člančič urednika J. Z. (lobca) v Tribuni 17. 4. 1971 dobro pričara razpoloženje na skupščini študentov agronomije in živilske tehnologije (brez datuma):

Težave s prostori, zastarele metode, nemogoči profesorji itd. Nabito polna predavalnica. Študentje so ogorčeni, ostro napadajo. Nekateri profesorji so z njimi. Večina pa se brani /.../. Zahteve so ostre, očitki konkretni. Profesorji ostanejo brez argumentov. Organizirane so komisije in odbori, ki se bodo takoj lotili dela.

J. Z. omenja profesorske proteste na očitke o osnovnošolski ravni in sankcije profesorja, katerega predmet bi študenti ukinili. V isti številki Tribune (17. 4. 1971) so bila objavljena Stališča študentov o problemih študija, ki so jih študenti agronomije in živilske tehnologije pripravili na podlagi ankete:

1. malomaren odnos nekaterih pedagoških delavcev do pouka (čitanje iz skript, nepripravljene vaje, neuskklajene s predavanji, čakanje več ur na izpite in konzultacije), zato naj bi zmanjšali nepedagoške obveznosti učiteljev, izboljšali kakovost predavanj, ugotavljali izvedbo ur pouka;

2. bolje naj bi pripravljali asistente na vaje, objavili navodila za vaje, opremili laboratorije; bolje organizirali terenske vaje, spoznali vsa pomembnejša podjetja stroke;
3. poudarek na predmetih, bistvenih za stroko, ukinili naj bi dva, uvedli nove (navedene), uvedli en tuj jezik;
4. odpravili bi prekrivanja v urniku;
5. več učbenikov, skript (našteti 18 skript), sodobne literature, dostopnost literature in revij, ureditev čitalnice;
6. boljša organizacija dela kvesture in odnos administracije do študentov;
7. objavili naj bi govorilne ure učiteljev;
8. pravočasno naj bi obveščali o sklepih glede študija, o statutu;
9. bolj bi vključili študente v raziskovalno delo;
10. vključili bi študentskega predstavnika v študijsko in kadrovsko komisijo;
11. probleme študija naj rešuje komisija, sestavljena iz mentorjev letnikov, ki jih izberejo študenti, in predstavnikov študentov.

Fakulteta kot pedagoško-znanstvena ustanova je nosilec napredka, zato so potrebne radikalne spremembe kadrovske strukture pedagoških delavcev in študijskega programa.

Od januarja do poletja leta 1971 je pri IO SŠ LVZ delovala **skupina za reformo univerze**, ki sta jo vodila R. Pahor in B. Mihevc iz skupine študentov pedagogike in psihologije.¹⁰ Množica zapisanih mnenj in nezapisanih pogovorov s študenti in tudi s pedagoškim osebjem univerze je bila osnova za Teze za diskusijo o reformi univerze (26. 3. 1971, Tribuna 17. 4. 1971) in nekoliko razširjen Prispevek k diskusiji o reformi univerze za tematsko skupščino SS. Ta skupščina je bila 16. 4. 1971 in predstavlja razgrnitev zahtev in predlogov za reformo študija in univerze takratne študentske organizacije.¹¹ V uvodu Prispevka je ugotovljeno, da »se je že večkrat zgodilo, da je bila univerzi reforma vsiljena«. Tudi študentska prizadevanja za reformo so po njihovo nastajala in ostajala v ožjih krogih. Projekt mora povzročiti diferenciacijo med tistimi, ki jim sedanji

10 Pisec večine gradiv skupine je bil avtor tega besedila B. Mihevc, takrat bibliotekar na Oddelku za pedagogiko FF. Skupina je imela stike s predstojnikom tega oddelka prof. V. Schmidtom, ki je pisal o teh vprašanjih (Schmidt 1972.)

11 Glej: *Študentsko gibanje 1968–72*, str. 137–140, objavljen je tudi v ZBORNİK DOKUMENTOV 70/71, [izdal: IO Skupnosti študentov LVZ, Ljubljana, oktobra 1971, str. 29–34.

način omogoča hitro priti skozi fakulteto, in »tistimi, ki bi radi na univerzi delali«, ter med profesorji, ki jim sedanja organizacija ustreza, in tistimi, ki bi skupaj s študenti »gojili kritično samostojno in družbeno angažirano znanost«. Tako znanost in študij, »ki bo omogočal ustvarjalnost in vsestranski razvoj posameznika«, postavljajo proti željam »družbe«, ki potrebuje pozitivistično znanost in »kadre« za reševanje gospodarskih težav. Univerza ni tehnološki institut za potrebe gospodarstva, ampak možnost in oblika stalnega izobraževanja zaposlenih strokovnjakov. »Hočemo univerzo, ki osvobaja.«

Zahtevani sta bili dve vrsti sprememb:

Demokratizacija šolskega sistema v celoti:

- vsakomur omogočiti maksimalen razvoj sposobnosti,
- enake finančne in organizacijske možnosti za šolanje,
- stalno izobraževanje delavcev.

Sprememba študijskega procesa na univerzi:

1. Boljše možnosti za dele univerze /.../
2. Izboljšanje kakovosti pedagoškega dela na univerzi /.../
3. Novosti v organizaciji univerze /.../
4. Nove oblike in vsebine dela na univerzi, ki jih omogoča angažiranje in sodelovanje študentov in praktikov /.../

V sklepu avtorji kot temeljni pogoj za reformiranje univerze postavljajo:

Angažiranje študentov in profesorjev, ki naj ustvarjalno sodelujejo v delu družbenih organov, izražajo stališča do aktualnih družbenih problemov, postavljajo zahteve in se borijo za spremembo organizacije pedagoškega in znanstvenega dela na univerzi, za demokratizacijo šolskega sistema in revolucionirane družbe.

Brez odločnih akcij univerze v celoti, s katerimi bi spremenili odnos vodilnih struktur v družbi do znanstveno-raziskovalnega dela in do študija, ne more uspeti nobena, še tako dobro zamišljena reforma univerze.

Izrazili so pripravljenost za sodelovanje »pri ustvarjanju prihodnosti slovenske družbe« in ugotovili, »da je potrebno še veliko študijskega dela, široke diskusije in borbe v institucijah in izven, preden se bo uresničila nova univerza v novi družbi«.

Precej več pozornosti kot ti predlogi za spremembe študija je bil deležen ciklostirani letak Tehnika proti človeku ali tehnika za Človeka, ki je vabil na zbor študentov na Aškerčevi cesti 14. 4. 1971. Takole so napisali nepodpisani v letaku, ki ga je sodišče 21. 4. 1971 prepovedalo razširjati (izvleček): »Na šolah ob Aškerčevi cesti delamo v nevzdržnih razmerah: hrup, ki ga povzroča naraščajoči promet, postaja vse hujša ovira za normalen potek predavanj, seminarjev in vaj. Raziskave so pokazale, da hrup s ceste presega vsako mejo in da je škodljiv zdravju.« Avtorji se sprašujejo, ali so tega motenja intelektualnega dela krivi le urbanisti ali kdo drug in izpeljejo kritično misel takole: Čeprav je »izobrazba osnovni pogoj za napredek naše samoupravne skupnosti«, ni ustreznega družbenega odnosa do nje. »Zakaj kmečki otroci dedujejo očetov poklic, zakaj delavski otroci postajajo delavci, zakaj je na slovenski univerzi večina študentov Ljubljčanov?« Je hrupna cesta »ena stran tega mačehovskega odnosa do vzgoje in izobraževanja? Protestiramo proti celotnemu takemu sistemu reševanja važnih družbenih zadev. »Tehnika stopa proti Človeku; ljubljanski zrak smrdi, voda je zastrupljena /.../ Socializem, ki je obljubljal, da mu bo glavna skrb Človek, očitno ne izpolnjuje obljub«.

Strokovni del letaka, ki so ga po mnenju uredništva zbornika Študentsko gibanje 1968–72, str. 142, od koder so navedki, pripravili študenti psihologije FF, našteva posledice hrupa in rezultate meritev pred FF. Na zboru naj bi bilo 3000 udeležencev, študentov, srednješolcev in drugih (glej naslovnico publikacije Zbornik dokumentov 70/71). Fotografije avtorja kažejo, da je ta številka nekoliko pretirana. Zbrani so zahtevali preusmeritev tovarnega prometa in dejavnost odgovornih, sicer bo prišlo do radikalnejših akcij. In je prišlo – takoj. Študent M. Jesih je pesniško pozval k streljanju policajev med oči, množica se je nepredvideno napotila po Titovi cesti, pred Kazino jo je ustavil (neoborožen) kordon miličnikov in posredovanju profesorjev (Vojan Rus) in razumnosti prisotnih policijskih poveljnikov se je zahvaliti za miren iztek dogajanja pred Skupščino SRS na Čopovi ulici. Dva dneva pozneje (16. 4. 1971) je bilo na skupščini SŠ LVZ, posvečeni reformi univerze, bolj malo študentov. V objavljenih zbornikih in osebni zbirki (B. M.) dokumentov ni zaslediti poročil o razpravi ali sklepih na omenjeni skupščini. Kljub temu so bili takrat postavljeni temelji za nekatere

poznejše konkretnejše pobude IO SŠ LVZ univerzi ali organom oblasti, o čemer pišemo v nadaljevanju, na primer glede sprejemnih izpitov, univerzitetne svetovalne in raziskovalno-razvojne službe,¹² gradnje novih stavb fakultet ipd.

S prihodom maja 1971 se je začelo zaostrovati tako na strani oblasti kot tudi študentov. Mirne demonstrante ob prihodu francoskega predsednika vlade so 24. 4. 1971 pretepli organi varnosti. Na proslavi OF je bil 27. 4. 1971 zaplenjen študentski letak, v katerem je pisalo:

Medtem ko si rdeči buržuji gradijo razkošne vile /.../ v Švici, si je 16.000 fakultetno izobraženih Slovencev moralo poiskati službo v inozemstvu /.../ pri nas gradijo barvno televizijo z družbenimi sredstvi, šole in vrtce pa s samoprispevki.¹³

Študenti so v začetku maja postavili v avlo FF pano, s katerega je UJV zaplenila gradiva zaradi listka, na katerega je študent A. Franko z roko napisal: »Študentje, nastopil je čas gverile, uprimo se avtoritarizmu in nastopajočemu kapitalizmu!«

Na pogovoru (izbranih) komunistov in študentov s predsednikom vlade S. Kavčičem 17. 5. 1971 o politični (in gospodarski) situaciji udeleženci niso načeli naštetih vprašanj univerze in študentov, le povabljeni je komentiral osamljene pozive k radikalnim (»gverilskim«) akcijam in vzel na znanje kritične pripombe vročekrvnega J. Zlobca.¹⁴

Naslednji dan (18. 5. 1971) je bilo na sestanku predstavnikov UK ZKS, IO SŠ LVZ in policije ter univerze (rektor, nekaj dekanov) doseženo skupno mnenje, da naj se avtonomija univerze spoštuje. V kazenskem postopku so bili sredi maja 1971 trije študenti. 19. 5. je skupščina študentov FF podprla kolege v pregonu, popoldan pa je na študentski tribuni o cestnem omrežju »prišla na dan tudi problematika prostorskega razvoja ljubljanske univerze«, s katero so se pozneje ukvarjali predvsem študenti arhitekture (s prof. E. Ravnikarjem). »Akcionistična frakcija« študentov je 19. 5. 1971 v vabilu na demonstracije »proti vsem nepravilnostim v naši družbi« med drugimi z ostrimi opozorili navedla tudi: »Izobraževanje, ki je dostopno samo premožnim«, in »Represija

12 Dokument o prvih razgovorih med rektorjem in študenti o taki službi je v arhivskem gradivu CRU.

13 Študentsko gibanje 1968–72, str. 146–147.

14 Vir: Zapiski in gradivo v dokumentaciji avtorja B. M.

nad študenti«. Zmernejši člani skupine AO in IO SŠ so akcijo (20. 5. 1971) odpovedali, akcionisti pa so se zbrali pred poslopjem Univerze, nato na FF, kjer so dali pobudo za zasedbo fakultete, predvsem zaradi kazenskih postopkov proti A. Franku in kolegom (Študentsko gibanje 1968–72, str. 149–153.).

Za vpogled v mnenja in zahteve ljubljanskih študentov glede univerze in študija ob zasedbi Filozofske fakultete, ki se je začela 25. 5. 1971, je dober vir ciklostirano glasilo z nejasnim imenom SP (espe). Izhajalo je do 3. 3. 1971 z nestalnim uredništvom in pisano vsebino. Prispevki so bili nato delno objavljeni v omenjenih treh zbornikih in tudi v drugih publikacijah in spominskih zapisih.

Pri zasedbi je šlo za načrtovano akcijo, ki je bila povezana z dotedanjimi prizadevanji različnih študentskih skupin, kar dokazuje uvodnik prve številke SP št.1 že 25. 5. 1971 o izhodišču akcije:

/.../ odločili smo se, da naslednje dni in noči preživimo kar v hramu modrosti, odločili smo se za svobodno univerzo, za akcijo, ki bo obsegala vse trenutno pereče probleme. Študent naj ne bo le pasiven, nedelaven magnetofonski trak predavanj, /.../ predmet različnih represij, /.../ predmet pouličnih obrekovanj, študent naj bo tudi graditelj univerze, sograditelj družbe, revolucionarni subjekt.

Študente in profesorje VSEH fakultet so pozvali na diskusije in sodelovanje v sedmih odgovornih skupinah, vključno s teoretično skupino. Ule v programskem članku Svoboda svobodne univerze (SP št. 1) zapiše, da je univerza svobodna

šele takrat, kadar znotraj sebe ne dovoljuje nobenih elitističnih in avtoritarnih konceptov, zaprtih struktur moči in vplivov njej tujih sil, nedemokratičnih postopkov, zaprtosti nasproti inovacijam, zlorabljanju in ignoriranju študentov itd., in povzame glavne zahteve, tudi »eksteritorialnost in avtonomnost univerze /.../, upoštevaje glas univerze in študentov«, ki »hočemo biti kritična in pozitivna sila v družbi.

SP št. 2 z dne 26. 5. 1971 se začne z pesmijo M. Jesiha o vedno rdečem študentu in nadaljuje z izjavo rektorja M. Grudna (25. 5. 1971), v kateri podpira študentske zahteve, zlasti tiste za »ureditev položaja in vloge univerze v družbi, za ureditev položaja študentov« in tudi demokratizacijo javnega življenja, opozarja na običaj nedotakljivosti univerzitetnih prostorov, priporoča pospešitev postopkov proti študentom in boljše obveščanje.¹⁵

Na enem od oddelkov FF se je prav v dneh zasedbe začela študentska akcija za spremembo študija, taka, kot so bile prej ali pozneje običajne tudi drugod na univerzi. Iniciativni odbor študentov svetovne književnosti FF (v njem so bili tudi znani študentski aktivisti) je spomladi 1971 pripravil 20 konkretnih predlogov za reševanje študijskih problemov oddelka¹⁶ v zvezi z organizacijo predavanj, študijskim programom, kolokviji in izpiti, nivojem oz. simplificiranjem predavanj, preoblikovanjem seminarjev iz čitalnic v raziskovalno delo, študijsko literaturo in končno, medsebojno strpnostjo profesorjev.

Sočasno z napovedjo zasedbe FF so študenti oddelka pisno zahtevali od predstojnika (prof. A. Ocvirka) sklic »skupščine oddelka«. Sedem strani zahtev in predlogov svetov letnikov so potrdili na sestanku slušateljev 26. 5. 1971. V teh dokumentih ter na skupščini slušateljev in predavateljev oddelka 27. 5. 1971 so študenti zahtevali spremembo poteka kurzov, seminarjev in dela v zvezi z seminarškimi in diplomskimi nalogami, izdelavo točnega študijskega programa in vseh obveznosti za vse slušatelje. Izjavili so, da je dotakratni program nezadosten in ovira delo. Zahtevali so objavo seznama domače in tuje literature, ki jo je treba znati za izpit, tri dodatne asistente za delo v proseminarjih, da se napovedani kurzi tudi predavajo itd. Menili so, da razne ovire onemogočajo redna predavanja, da je delo v seminarjih nezadostno zaradi velikega števila slušateljev in prostora, naloge se berejo pred prevelikim avditorijem, mentorsko delo predavateljev pa ni vedno tako, kot bi moralo biti.¹⁷

Predavatelji oddelka so pojasnili svoja stališča. Predstojnik je (v poročilu za š. l. 1970/71) predstavil probleme, velik vpis in osip pri izpitih ter menil, da so zaradi ustroja oddelka in značaja stroke nekatere zahteve slušateljev neuresničljive.

15 Med splošnejšimi članki objavlja B. Mihevc že obravnavani in nekoliko razširjen Prispevek k diskusiji o reformi univerze z naslovom Univerza, ki osvobaja (SP st. 2).

16 Kot navaja uredništvo zbornika *Študentsko gibanje 1968–72*, str. 369.

17 SP št. 9, po *Študentsko gibanje 1968–72*, str. 182–183.

Napovedal je spremembe imena oddelka in organizacije študija ter povedal, da so na seji oddelka (27. 5.) pooblastili prof. dr. D. Pirjevca za stike s predstavniki slušateljev pri izdelavi študijskih programov. Potrdili so svete letnikov in se dogovorili za sestanek z D. Pirjevcem čez teden dni.

Udeleženci zasedbe FF so podpisovali pismo solidarnosti s kolegi, zasedbo je podprl tudi dekan FF D. Cvetko, IO SŠ LVZ in UK ZKS. Študenti Ekonomske fakultete so napovedali zasedbo, naslednji dan pa so sporočili, da je ne bo, »ker študirajo večinoma doma« (nav. po SP št. 4. str. 6.).

Študenti kemije so sporočili, da je skrajni čas za rešitev nakopičenih bistvenih problemov (gospodarstvo, »socialno-ekonomska diferenciacija, neurejenost šolstva, zaprtost univerze ...«. Študenti Medicinske fakultete so pozivali k podpori za gradnjo nove Ekonomske in Medicinske fakultete ter zahtevali rešitev nakopičenih, kadrovskih, gmotnih in študijskih problemov. Izredna skupščina študentov FSPN je podprla »svobodno univerzo« ter se zavzela za avtonomno univerzo in sodstvo, netrasmisijsko vlogo sredstev množičnega obveščanja in političnih organizacij. Prišle so še podpore z drugih fakultet, iz Beograda, Novega Sada, Maribora, Finske itd.¹⁸

V SP št. 3. B. Vuk predstavi organiziranje radikalnejših akcij študentskega političnega gibanja, drugi pišejo poezijo in o kulturi, literaturi, slovenski zgodovini, za komunizem proti komunizmu (J. Zlobec), o socialnem delu med študenti (A. Franko) itd.¹⁹ D. Štrajn v SP. št. 5 meni, da morajo študenti »šele izbriniti možnosti za svobodno študijsko delovanje, ko le skozi udejanjanje kritične znanosti v družbi lahko postanemo del splošnega proletarskega gibanja«, zato je zasedba v resnici »delovna kolonija« in da se univerza »zanima za politiko, kolikor se politika zanima zanjo«, saj so pregnoni proti študentom »izraz nasprotovanja nastajanju univerze – žarišča revolucionarne znanosti in kulture«.

Ves čas zasedbe FF so dokaj nemoteno tekla predavanja in izpiti. Še pomembneje pa je bilo, da so študenti organizirali dobro obiskana predavanja, razprave in okrogle mize na aktualne in tudi zahtevnejše teme. Sodelovali so

18 Po: Študentsko gibanje 1968–72, str. 152–211 in Problemi, št. 103–104, let. 8. sept. okt. 1971, str. 29–52.

19 V SP objavljajo še Dekleva, Medved, J. Zlobec, Skrušny, Zgaga, Šalamun, Lakota, Omahen, M. Slodnjak, I. Svetina, M. Kocbek, Hanžek, Pungartnik, Mužević, Toth, Brejc, Ilich, Rogelj, Gradišnik, Cizej, Zgonc, Povh, Verardo, Grgurevič, Pengov idr. (glej: Študentsko gibanje 1968–72, str. 135–200).

ugledni profesorji, predvsem s FF. D. Pirjevec je začel predavanje o radikalizmu revolucionarnosti, V. Pečjak o študentskih nemirih v ZDA, Vojan Rus o Jugoslaviji, S. Kremenšek o slovenskem študentskem gibanju pred drugo vojno, V. Jakopin o sistemu študija v vzhodni in srednji Evropi (v razpravi, po mnenju uredništva SP, potrjuje predloge iz gradiva omenjene skupine za reformo IO SŠ LVZ), V. Klemenčič o zamejcih, B. Majer o kulturi, B. Debenjak in A. Bibič o dveh levicah, G. Stanič o avantgardi ZK, T. Remc o jugoslovanskih študentih in še kaj. Sodelavci Instituta za sociologijo so govorili o znanosti v Sloveniji, na univerzi je gostoval Stevan Dedijer s predavanjem o znanstveni politiki v svetu, kjer se »vodijo gverilske borbe za finance«, in o jugoslovanskih načrtih za atomsko bombo. B. Klinkon v SP št. 9 piše, kako se študenti otrešajo strahospoštovanja pred profesorji in o interdisciplinarnosti: »Tehniki zahtevajo pogovore o ekonomiji, o sociologiji; filozofi in kemiki diskutirajo z geografi /.../ o resnicah naše družbe /.../, kako bo univerza naša vse leto, kako bo družba last nas vseh.«

V letaku *Ljubljanci!* 29. 5. 1971 povzema AO za zasedbo FF povod za akcijo – kazenski pregon treh kolegov – in vzroke: »... nezavidljiv položaj našega gospodarstva v razsulu, pasivnost in nedejavnost ZK, stare senilne strukture naše univerze, svoboda govora, tiska in znanosti, ki /.../ postaja nevarna itd.«²⁰

Nastopajo igralci in literati, na fakulteti deluje uredništvo Tribune, improvizira se knjižnica in čitalnica z revolucionarno literaturo, deluje Bufo z enkratno DOLINO TOTALKE (tako je bilo natisnjeno besedilo predavanja Milana Jesiha, parodija na profesorja Pirjevca), razstava »cveta na Aškerčevi«, literatura intimne, omenili smo že skupščino slušateljev in predavateljev svetovne književnosti, objavlja in recitira se slovenska in tuja poezija, razpravlja o umetniškem ustvarjanju, predvaja se posneta muzika, govori in poje se v živo, piše o Pariški komuni in proti Kmečki ohceti, sestavlja manifest, sprti se ureja dokumente in jih pošilja v NUK ter lepi plakate. Navajamo izbor iz 59 registriranih gesel na plakatih študentov zasedene FF.²¹

20 Po: Študentsko gibanje 1968–72. str. 152–207.

21 Vir: Študentsko gibanje 1968–72, str. 204–206.

VSI ZA VSE

*SVOBODNA UNIVERZA JE GARANCIJA
SVOBODNE IN PROGRESIVNE MISLI*

*SVOBODNA ZNANOST BO V SVOBODNI DRUŽBI
ZAŽGIMO UNIVERZO, VNEL SE BO (ŠOLSKI) SISTEM
MI GRADIMO NOVO UNIVERZO, NOVA UNIVERZA GRADI NAS!*

*UJV »POZABLJA« NA AVTONOMIJO UNIVERZE
NE LE TRI DNI, ZAHTEVAMO 365 DNI SVOBODNE UNIVERZE
ODPRIMO VRATA ZAPOROV, NORIŠNIC IN DRUGIH FAKULTET!*

ZAPRIMO FAKULTETE (TAKŠNE), ODPRIMO USTA!

FF DELOVNA KOLONIJA

*OBIŠČITE UNIVERZO IN SI OGLEJTE NAŠE PIRAMIDE
NEANGAŽIRANI ŠTUDENTI IN PROFESORJI SO OBJEKT
MANIPULACIJE*

KDOR SI SVOBODE NE VZAME, JE NI VREDEN!

TAJATI LED NAŠ ŠELE ZAČNE SE, POMLAD JE DRUGOD ŽE ...

ZAHTEVAMO OBVEŠČANJE, IZOBRAŽEVANJE,

*OSVEŠČANJE VSEH DELAVCEV
(na steni ob dvigalu od pritličja do 4. etaže FF)*

*DRUŽBA PRIHODNOSTI BO
KOMUNIZEM ALI BARBARSTVO*

Izide (31. 5. 1971) pozneje večkrat objavljen – tudi kritiziran – Manifest zasedene FF, ki je nekak povzetek pisanja in razprav med zasedbo, ki pa ni bil sprejet na nobenem organu zasedbe. V njem »teoretska skupina« (v njej so sodelovali A. Ule, D. Štrajn, P. Kristan, B. Mihevc in drugi) pojasnjuje povod, taktiko (razgaljanje) gibanja in strategijo (gverilski pohod skozi institucije), ocenjuje politične in gospodarske razmere ter daje splošne usmeritve za prenos kritične znanosti »v tovarne, na polja /.../, na vsa področja družbenega odločanja« in »osvobajanje univerze«. Dokument se končuje s poglavjema o reorganizaciji ZK in javnem (ne)obveščanju. Povzemamo in navajamo nekatera stališča glede univerze, študija in izobraževanja:

Ena naših temeljnih zahtev je eksteritorialnost in avtonomnost univerze, ki v osnovi omogoča svobodo znanosti. Na zasedeni fakulteti smo skušali postaviti temelje nove univerze /.../. Preizkusili smo mnoge nove oblike študijskega dela, ki so omogočale večji interes in aktivnost študentov ter spremenjene odnose med predavatelji in študenti, ki niso temeljili na principu avtoritete.

Obstoječi proizvodni proces, svet stihije, množične kulture proti enodimenzionalnemu človeku, delavcu, potrošniku brez možnosti vplivanja – v to hočejo »vključiti tudi univerzo, da bi sooblikovala takšen svet z dajanjem znanstvenih rezultatov v službi zaslužjevanja človeka«. Študenti so zunaj neposrednega proizvodnega procesa in lahko ustvarjajo »kritično znanost, ki odkriva nove človeka osvobajajoče načine proizvodnje, sodeluje pri oblikovanju naravnega okolja in razkriva nezdrave človeške odnose, v katere spada predvsem neodgovorna politika«. Z osvoboditvijo »človeka od vseh oblik sprejnjene zavesti« bi se sprostila revolucionarnost in v povezavi študentov z delavci se »oboji vzpostavljamo kot proletariat«.

Svobodna univerza mora dopuščati maksimalen razmah svobodne kritične znanosti. Postati mora žarišče misli /.../, ki bo razbijala lažno racionalnost industrijsko-potrošniške družbe ter oblikovala človeka, ki mu bo bistvena delovna vrednota resnica in ne dobiček /.../, kovačnica vsestransko razvitih ustvarjalnih osebnosti, ki se bogate skozi odnos do drugega človeka in narave. /.../

Gre za svobodo kritike znanosti, umetnosti, svobodo človeške produkcije, ki je celovito osvobajanje /.../. Svobodna univerza je subverzivna-pozitivna provokacija v družbi. /.../ V lastnem interesu mora /družba/ trpeti to svobodo, četudi ji kaže njen pravi obraz. /.../ Svobodna pa je univerza šele takrat, ko znotraj sebe ne dovoljuje nobenih elitističnih in avtoritarnih konceptov, zaprtih struktur, moči in vplivov njej tujih sil, nedemokratskih postopkov, zaprtosti do uvajanja novosti; ne dovoljuje zlorabljanja in ignoriranja študentov.

Brezploden je vsak projekt reforme univerze, če v fazi sestavljanja ne angažira študentov in pedagogov, znanstvenih delavcev na univerzi ter vseh družbenih subjektov. Do sedaj so bile vse reforme univerze vsiljene od zunaj in ločene od reforme celotnega izobraževalnega sistema.« S samostojno reformo naj bi uveljavili kritično znanost, ki se »lahko le razdaja, ne prodaja.

Zahtevamo stalno izobraževanje vseh zaposlenih in enake možnosti za izobraževanje vseh otrok ne glede na regionalni in socialni izvor.²²

Zasedba FF, morda najodmevnejša akcija Ljubljanskih študentov v sedemdesetih letih, se je približala koncu. Član vlade dr. E. Petrič je v republiški skupščini (1. 6. 1971) na vprašanje dveh študentskih poslancev (Vojana Rusa in Toneta Remca) pozitivno ocenil prizadevanja večine študentov in kot probleme univerze navedel:

nerazvita samoupravna praksa, nesodoben koncept vsebine in načina študija, premalo aktivna in odgovorna vloga študentov v znanstveno-pedagoškem procesu /.../, materialni položaj univerze in premajhna prisotnost kritične misli v družbeni praksi«. Za reševanje problemov je zaželeno angažiranje študentov in mladine. Obljubil je zakonitost, spoštovanje avtonomije in zahteval

22 Glej npr. *Študentsko gibanje 1968–1972*, str. 201–204.

od univerze in študentov, da poskrbijo za red (po: Študentsko gibanje 1968–72, str. 194–195).

Zasedba FF se je iztekla z opustitvijo pregona proti A. Franku (3. 6.), gladovno stavko in izglasovano prisilno hospitalizacijo študenta Borisa Vuka, ki je pisal o radikalnih akcijah, nastopom dr. E. Petriča na FF (3. 6. 1971). Z vidika, ki nas tu zanima, je značilen tudi sestanek predstavnika zasedene FF (B. Mihevca) v republiški skupščini z dr. A. Kornhauserjevo in M. Poljanškom, ko je beseda tekla o pojmu alienacije in ne o reformi univerze (po spominu, B. M.). Poskus vplivanja študentskih aktivistov na javno mnenje in pridobivanja zaveznikov so bili tudi sestanki²³ s krajanji nekaterih krajevnih skupnosti.

Z vidika študentskega odnosa do univerze in študija pomenijo nadaljevanje študentske pomladi 1971 dejavnosti na nekaterih oddelkih in fakultetah, usmerjene v kritiko študija in njegovo spremembo, pa tudi prizadevanja nekaterih aktivistov (ne le študentov) in študentske organizacije za vzpostavitev alternativne univerze, strnjene lokacije univerzitetnih stavb in za študentskega prorektorja, ki so tekle v letih 1971 in 1972.

»Ob še živih spominih na zasedeno Filozofsko fakulteto« in v vzdušju ospajočega študentskega gibanja (kot pravi uredništvo zbornika Študentsko gibanje 1968–72, str. 259) je novi fakultetni odbor študentov FF pripravil 23. 10. 1971 živahen študentski sejem s študijskimi in študentskimi potrebščinami, dokumentarnimi filmi in štosii. V novem glasilu FIFAK (št. 1) je F. Adam teoretske zasnove in programe v SP ocenil kot nedodelano figurativno prikazovanje problemov.

Govorili smo o spremembi študija in reformi univerze ter se jezili na profesorje, toda, bomo zdaj sposobni uresničiti tisto, kar smo zahtevali (uvedba seminarskega študija, teamsko študijsko delo itd.)? Na nekaterih oddelkih FF je vse to odvisno samo od pravičnosti in sposobnosti študentov.

Naloge FO FF so po njegovem: svobodne katedre, participacija v organih fakultete in univerze, informiranje, socialno delo in subkultura. FO FF je predlagal (13. 10.

23 Viri: Zapiski B. M., *Študentsko gibanje 1968–1972*.

1971) izvedbo raziskave o družbenem položaju posameznih strok (zaposlovanje diplomantov, potrebe in ustreznost študijskih profilov, načrtovanje študija). Tako raziskavo bi pripravil tim strokovnjakov, to bi bila tudi naloga bodočega Centra za razvoj univerze, je pisal študent F. Adam leta 1971.

»Pozitivno sindikalistična«²⁴ orientacija na FO FF je bila v letu 1971 in 1972 precej dejavna. FIFAK je objavljala prispevke in povzetke razprav s profesorji in študenti o reformi študija. P. Zgaga je pozneje v Tribuni ocenil, da se je v njih pokazalo, da se za reformo študija zanima absolutna manjšina študentov, da se mnogi vpisujejo na univerzo zaradi ambicioznih staršev, napredovanja na družbeni lestvici, slabih predhodnih šol, trenutnih kadrovskih potreb in da bi drugačen študij povzročil večji osip, zato si »revolucionarna manjšina nakopuje odpor sicer molčeče večine, katere interes na univerzi je, da na čim lažji način doštudira«.²⁵

Kaj storiti za spreminjanje študija (na FF), je v Tribuni²⁶ navedel študent V. Zalar,²⁷ ki je precej idej, kot sam pravi, pobral po predavanju prof. V. Schmidta o visokošolski didaktiki, ki ga je imel 17. 11. 1971 za FO FF. Opozoril je na njegovo knjigo o visokošolski didaktiki (izšla 1972) in iz nje poudaril možnost natisnjenih predavanj in seminarsko delo v malih skupinah, boljše načine preverjanja znanja in študentsko ocenjevanje profesorjev.

Na Ekonomski fakulteti je v teh letih obstajalo dejavnejše študentsko jedro ob večjem številu pasivnih študentov, ki je prirejalo uspele okrogle mize in katedre o aktualnih temah s strokovnjaki in politikami (npr. s S. Kavčičem), kot piše uredništvo zbornika Študentsko gibanje 1968–72 (str. 329). V št. letu 1970/71 je začelo izhajati glasilo ČE, ki je objavljalo tudi prispevke o študijskih problemih (npr. o študentskih anketah o profesorjih). Največji problem EF je bila premajhna stavba fakultete (na Gregorčičevi ulici) in študenti so zaradi zapletov v zvezi z zgradbo novembra leta 1971 pripravili javno manifestacijo s pohodom (24. 11. 1971) do takrat odprtega Maximarketa. Pridružili so se jim tudi študenti Medicinske fakultete, ki je še dolgo potem delovala v stari vojašnici, ter drugi

24 *Študentsko gibanje 1968–72*, str.313.

25 *Tribuna*, št. 19, let. 21, 14. 4. 1972. Mnenja in probleme molčeče večine študentov so pokazale poznejše raziskave Centra za razvoj univerze (ukinjenega 1995).

26 *Zalar. Tribuna*, št. 17, let. 21, 24. 3. 1972.

27 FIFAK, št. 2, 3. 3. 1972, povzemam po *Študentsko gibanje 1968–72*, 317–319.

študenti.²⁸ Konec leta 1971 je izbruhnilo nesoglasje med vodstvom Ekonomske fakultete, ki si je prizadevalo čim prej dobiti lokacijo za Bežigradom (oziroma kjer koli v Ljubljani), in IO SŠ LVZ, ki je zagovarjal gradnjo univerzitetnih stavb na južnem robu centra Ljubljane, pri čemer se je naslanjal na analize in idejne načrte skupine študentov arhitekture in prof. Ravnikarja.²⁹

Skupščina SŠ LVZ 11. 11. 1971 je novemu vodstvu študentske organizacije naložila, »da se ukvarja z vprašanji študentskega standarda, reforme univerze, študentskega samoupravljanja, specializiranimi organizacijami, pokrajinskimi klubi« in širšo politiko, posebej tudi, da organizira »zборе študentov o reformi univerze na vseh fakultetah, šolah in akademijah«, na katerih bi »konkretno obdelali študijsko problematiko«, da vabi vse zainteresirane na razgovore (na primer o mariborski univerzi). V tem času je imel za seboj že skoraj tri leta oddajanja Radio Študent, svojo dejavnost pa je razvijal tudi Študentski kulturni center (ŠKUC).

V 1972 so se vprašanj fakultet in kritike študija lotili poleg »filozofov« in ekonomistov tudi arhitekti, elektrotehniki, fiziki in kemiki. Njihove zahteve so bile podobne tistim, ki so jih nekoliko prej (spomladi 1971) izražali študenti na biotehniko in FF. Pri tem so sodelovali tudi nekateri študenti, ki so bili (prej) dejavni v raznih organiziranih študentskih skupinah (IO SŠ, AO, na zasedeni FF).³⁰ Spomladi leta 1972 je delovala tudi »alternativna univerza«. Študenti arhitekture in drugi so se lotili konkretnih projektov in lokacij univerzitetnih stavb, tudi nove EF.

Kljub jasnemu in strokovno podprtemu stališču študentskega predstavnika univerzitetna skupščina konec leta 1972 ni sprejela posebnega stališča do prostorskega razvoja Univerze v Ljubljani. V sklepih se omenjajo nekatere zahteve, ki so jih v svojih dokumentih navajali študenti, na primer odpiranje možnosti interdisciplinarnega in interfakultetnega študija, ustanovitev Centra za razvoj univerze, razvoj računalniške mreže, novi mariborski visokošolski center, »dvig kvalitete vzgojnega in znanstvenega dela«, tudi s povečanjem

28 Zgaga, P.: BODIMO REALIST1, ZAHTEVAJMO NEMOGOCE!, *Tribuna*, št. 7–8, let. 21, 11. 12. 1971.

29 Šašek. Lokacija univerzitetnega centra, *Tribuna* št 3, let. 21, 25. 10. 1971.

30 Ustna izjava A. Uleta 15. 10. 1994. Glej tudi podobno mnenje uredništva zbornika Študentsko gibanje 1968–72, str. 310, da so bili motor teh spontanih, neodvisnih in včasih nepričakovanih dejavnosti praviloma boljši študenti.

števíla asistentov in prostorskih zmogljivosti, »delo s študenti naj se v bodoče organizira v manjših skupinah, kar bi povečalo možnosti za individualizacijo študija«, več sredstev za podiplomski študij, povečanje obsega izrednega študija brez improvizacij.³¹

Ugotovitve

Avtorji, ki analizirajo študentsko delovanje v tem obdobju, niso enotni v ocenah o razlogih, glavnih usmeritvah in učinkih takratnih gibanj naših študentov. Mnenja se razlikujejo tudi glede pogojenosti študentskih gibanj od nasprotujočih sil znotraj vladajoče politične strukture, od politične (tudi kulturne) opozicije in glede vpliva medijsko posredovanih vzorov iz drugih dežel. Najpogostejša je ocena, da so ta gibanja sprožile nedoslednosti in težave pri uresničevanju zapisanih idealov socialističnega sistema, ki so jih kot svoje sprejeli študenti in nekateri izobraženci, povezani s t. i. novo levico v zahodni polovici blokovsko razdeljenega sveta. Le redko interpretacije upoštevajo model in stanje visokega šolstva v takratni Jugoslaviji oziroma Sloveniji ter prispevek študentov k izboljšanju lastnega položaja in modernizaciji socialističnega modela univerz.

Z večdesetletne distance lahko ljubljansko leto 1968, ki zaradi silovitih študentskih akcij v nekaterih državah še danes pomeni sinonim za študentsko gibanje, označimo za eno izmed občasnih zaostritev v prizadevanjih za boljši socialni položaj študentov in diplomantov. Ostali so spomini na enkratno junjsko zborovanje o aktualnem gospodarskem, političnem in socialnem stanju Jugoslavije in Slovenije, ter nekaj gesel in dokumentov, v katerih so študenti opozarjali na položaj šolstva, socialne in druge stiske študentov ter na nujnost modernizacije študija. Uresničevanje sicer podrobno izdelanih konkretnih predlogov za izboljšanje študija so študenti in njihovi dotakratni predstavniki prepustili organom preoblikovane študentske organizacije (Skupnosti študentov), univerze in republiških oblasti.

Ljubljanski študenti so v letu 1971 opozarjali na socialne razlike, probleme okolja, slabe razmere za študij in kritizirali odnos oblasti do visokega šolstva in do študentov. V nekaterih primerih posegov organov varnosti (s katerimi so imeli nekaj manjših konfliktov) so z odmevnimi (sicer tradicionalnimi in drugod

31 *OBJAVE UNIVERZE V LJUBLJANI*, št. 1. 1971/72, št. 1–2, str. XV–XVIII.

običajnimi) akcijami opozorili na avtonomijo univerze in se zavzeli za kolege, tudi tiste na drugih univerzah. Študentske kritike univerze in študija so se gibale v razponu od splošnih očitkov znanosti, univerzi in izobraževanju nasploh, najpogosteje v marksistični tradiciji, do naštevanja vrste konkretnih pripomb in predlogov v zvezi s študijem na posameznih oddelkih, fakultetah, šolah in akademijah. Glede tega se niso dosti razlikovali od kolegov na drugih evropskih univerzah. Študentski aktivisti »teoretiki« so se zavzemali za univerzo, ki naj bi bila avtonomna, zunanje in notranje svobodna, angažirana pri reševanju perečih vprašanj, z tesnejšo povezavo disciplin, raziskovalcev, profesorjev in študentov. Študenti naj bi bili vključeni v dejavnejše oblike študija (npr. seminarskega dela, seznanja s praktičnim delom v stroki, sodelovanja v raziskovalnem delu). Bili so proti omejevanju vpisa, za prožnejše študijske programe z večjimi možnostmi individualizacije. Imeli so vrsto pripomb na pedagoško delo učiteljev, zavzemali so se za manjše skupine na vajah in za več asistentov. Zahtevali so boljše študijsko literaturo, knjižnice in računalnike ter razvojne in svetovalne službe na univerzi. Študentski predstavniki so v tem obdobju nadaljevali prizadevanja za boljši socialno-ekonomski položaj študentov. Bolje so organizirali študentsko organizacijo in razvili nove institucije (npr. Radio Študent).

V tem obdobju zasledimo delovanje študentskih predstavnikov v univerzitetnih in fakultetnih organih ter več živahnih razprav med študenti, profesorji in vodilnimi funkcionarji v okviru univerze, v študentski organizaciji in univerzitetni organizaciji ZKS, ki so bile verjetno najpomembnejše. Pri uresničevanju globljih sprememb univerze in družbe tudi drugi potencialni dejavniki (politične organizacije, zlasti ZK, posamezni vplivnejši univerzitetni profesorji) niso bili dosti uspešnejši od angažiranih študentov. S takim načinom odločanja, kot je bil takrat (v sedemdesetih letih), pač ni bilo mogoče uresničevati pobud za bistveno posodabljanje.

Prihajale in odhajale so nove generacije študentov, tudi aktivistov in funkcionarjev, starejši študentski aktivisti so nastopili napovedan pohod skozi institucije, pod režimom (pritiskom) vsakdanjega življenja in dela. Dediščino gibanj iz tistih let so prevzele druge organizacije, pozneje predvsem ZSMS, še kako desetletje starejši (študentski) aktivisti pa so se znašli v različnih vlogah in kabinetih, na univerzah, fakultetah, institutih, v strankah, parlamentih, vladah in zunaj njih. Bi se, če ne bi bili v onih letih tisto, kar so bili? Prispevek

k oblikovanju osebnosti dela generacij slovenske mladine, ki so študij začele še v šestdesetih letih, je najpomembnejši rezultat gibanj na ljubljanski univerzi v letih 1968 in 1971.